

*До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 055.26.071
Державного торговельно- економічного університету
(02156, м. Київ, вул. Кіото, 19)*

ВІДГУК

офіційного опонента

**кандидата економічних наук, доцента Карпенко Євгенії Анатоліївни
на дисертаційну роботу Бондаренка Костянтина Сергійовича
на тему «Аналіз big data в системі digital-аудиту компанії»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань «Управління та адміністрування»
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»**

Актуальність теми дослідження

В умовах сучасної нестабільності, спричиненої торговими війнами, збройними конфліктами, економічними коливаннями, відбувається технологічний та інформаційний розвиток суспільства, який стимулює генерацію компаніями big data. Формування нового виду аудиту – digital-аудиту є відповіддю на нові виклики, зокрема зростання об'ємів клієнтських даних, з якими працюють компанії, що надають послуги з впевненості в інформації.

Існуючий класичний підхід до проведення аудиторських процедур не передбачає суттєве зростання кількості інформації, яку вивчають аудитори. Водночас виважений підхід до використання нових digital-інструментів аналізу фінансової та нефінансової інформації підприємств, в сукупності з інвестиціями в людський капітал, дає можливість аудиторським компаніям розвиватись інтенсивним шляхом.

Дослідження комбінації необхідних навичок, якими має володіти сучасний фахівець в галузі аудиту, digital-інструментів та набору різних методологій в середовищі, що постійно ускладнюється додатковими вимогами звітування, складними взаємозв'язками ІТ-систем, є актуальним вектором

наукового пізнання.

З огляду на перспективність розвитку digital-аудиту як системи, так і окремих його складових, тема дисертаційної роботи Бондаренка К. С. – «Аналіз big data в системі digital-аудиту компанії» – є *актуальною*, а проведене наукове дослідження щодо розробки теоретико-методологічних та організаційних засад, а також розроблені практичні положення аналізу big data в системі digital-аудиту компанії є доречними та своєчасними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Своєчасність наукового дослідження Бондаренка К.С. узгоджується із загальним трендом діджиталізації бухгалтерського обліку та аудиту.

Актуальність і практичну цінність дослідження підтверджує те, що дисертація виконана відповідно до науково-дослідних тем кафедри фінансового аналізу та аудиту Державного торговельно-економічного університету:

- «Антикорупційний аудит підприємств критичної інфраструктури та суспільного значення» (номер державної реєстрації 0123U101987)

- «Digital-аудит фінансової звітності компаній-продуцентів bigdata» (номер державної реєстрації 0120U105471) на замовлення ТОВ «Ернст енд Янг Аудиторські послуги».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертації Бондаренка К.С. наведено теоретичні положення та запропоновано практичні рекомендації, спрямовані на вирішення наукового завдання, яке пов'язане з аналізом big data в системі digital-аудиту компанії.

Ознайомлення зі змістом дисертації та публікаціями Бондаренка К.С. дає змогу стверджувати, що сформульовані автором наукові положення, висновки і рекомендації є обґрунтованими, достовірними та логічними.

Підтвердженням обґрунтованості отриманих результатів слугують широкий спектр оброблених даних, аналіз літературних джерел, критичний огляд з подальшим формулюванням конкретних висновків і рекомендацій. Крім того, дослідник використовує загальнонаукові та загальнофілософські методи пізнання явищ і процесів, а також взаємодіє зі спільнотою на міжнародних науково-практичних конференціях для обговорення власних пропозицій у дискусійному порядку.

Мета дослідження ставиться з урахуванням конкретних завдань, які сформульовані відповідно до поставленої цілі. Завдання, які визначені, формують складну та значиму наукову проблематику, орієнтовану на покращення теоретичної та методичної бази для проведення аудиторських процедур, зокрема: дослідити місію, трансформаційні тренди та візію digital-аудиту компанії в умовах постійного зростання об'ємів інформації; встановити ключові фактори виникнення digital-аудиту компаній; визначити основні засади аналізу big data для потреб digital-аудиту компанії; проаналізувати концептуальні проблеми розвитку digital-аудиту компаній в Україні; провести компаративний аналіз аудиту фінансової звітності та digital-аудиту компанії та визначити їх детермінанти; дослідити методологічні засади проведення digital-аудиту на основі аналізу big data; визначити практичні напрями оптимізації використання та розподілу ресурсів для потреб digital-аудиту компанії; алгоритмізувати процес визначення доцільності проведення digital-аудиту компанії; дослідити організаційні засади процесуального забезпечення аналізу big data в системі digital-аудиту компанії; узагальнити праксеологічні підходи щодо аналізу big data в системі digital-аудиту компанії.

Запропонований дослідником авторський підхід до вирішення вказаних завдань призвів до отримання відповідних останнім тенденціям наукових результатів, висновків та рекомендацій, які відрізняються ґрунтовністю, логічністю та авторською автентичністю. Ця ґрунтовність та достовірність підтверджується значним переліком опрацьованих джерел, обсягом залучених та проаналізованих статистичних даних, використанням різноманітного

наукового інструментарію для пізнання предмету та об'єкту дослідження, а також обговоренням отриманих результатів на науково-практичних конференціях.

Структура та зміст дисертації побудовані у логічному взаємозв'язку розділів та підрозділів, містять послідовно досліджені питання, які відповідають визначеним завданням дослідження. Зміст дисертації дозволяє зробити висновок про системний та науковий характер дослідження. Розділи та підрозділи дисертації взаємоузгоджені, логічно пов'язані. Основний зміст роботи розглянуто на 208 сторінках.

У поданій до захисту дисертації наведено фактичні дані, що характеризують результати впровадження висновків та пропозицій на базі суб'єктів дослідження. Простежується авторська думка та завершеність дисертаційної роботи, що виявляється в дослідженні теоретико-методологічних та організаційних засад, а також розробленні практичних положень аналізу big data в системі digital-аудиту компанії.

Наукова новизна одержаних результатів

Виконання визначених автором цілей і завдань дослідження призвело до отримання результатів, які демонструють його наукову оригінальність, практичне значення та наявність предмету публічного захисту. Ці результати можна розглядати як науковий внесок здобувача у розвиток теорії та практики digital-аудиту. До найбільш значущих здобутків дисертанта можна віднести вперше розроблену інноваційну концепцію аналізу big data в системі digital-аудиту компанії, сутність якої полягає в отриманні універсального, забезпеченого окремою digital-методологією, систематизованого інструментарію обробки великого масиву даних для потреб суб'єкта аудиторської діяльності, що, зрештою, збільшує кількість, якість та обґрунтованість аналітичних процедур, наслідком чого є підвищення якості та ефективності самого аудиту.

Вагомими результатами дослідження відрізняються наукові положення, які удосконалюють існуючі наукові теорії. Зокрема, Бондаренком К.С. було удосконалено:

- категоріально-понятійний апарат digital-аудиту шляхом: введення до наукового обігу понять «digital-аудит компанії», «система digital-аудиту компанії», «компанія-продуцент big data»; більш якісного, чітко визначеного обґрунтування поняття «big data». На відміну від загальноновизнаних підходів, удосконалений категоріально-понятійний апарат включає специфічну для digital-методології конфігурацію програмного забезпечення, використання нової digital-інфраструктури, що, зрештою, сприяє ефективному проведенню аудиторських процедур та спрямовано на впорядкування процедурно-документального забезпечення digital-аудиту компанії;

- підхід до класифікації визначальних детермінант у зворотно-пірамідальному форматі за ознаками значимості впливу на процес визначення доцільності проведення digital-аудиту компанії, що, на відміну від загальноприйнятих підходів, пріоритезує складність ІТ-середовища компанії та порядок аудиту звітностей, а не генерацію big data, що, зрештою, дає більш коректне відображення пріоритетності визначення складових алгоритму та критеріїв визначення доцільності проведення digital-аудиту;

- періодизацію еволюційних змін та візії аудиту у вигляді виділення чотирьох етапів: комп'ютеризація, інтернетизація, діджиталізація, інтелектуалізація, сукупність яких, на відміну від загальноновизнаних підходів, включає дві останні компоненти, що актуалізує етапи трансформації у відповідності до сучасних змін та коректніше відображає хронологічну презентацію розвитку аудиторської діяльності;

- організаційний підхід до проведення кількісно-якісної аудиторської оцінки big data, який включає виокремлення додаткової категорії digital-спеціаліст, який аналізує big data зі сторони її сумісності із digital-інструментами аналізу big data, що, зрештою, сприяє оптимізації аналізу big data різними спеціалістами.

Практична цінність одержаних результатів та розроблених рекомендацій

Наукові засади, викладені у дисертації, мають суттєве теоретичне і практичне значення. Основні висновки дослідження доведені до такого рівня, що можуть бути використані у практиці як методичні розробки та практичні рекомендації. Ці висновки узгоджені між собою та створюють базу для системного покращення організаційно-методичного забезпечення аналізу big data в рамках digital-аудиту компаній.

Результати дослідження, які представлені Бондаренком К.С., несуть не лише теоретичне значення, а й практичну вагу. Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що теоретичні й методологічні положення дисертації були перетворені у конкретні методики та рекомендації, які спрямовані на ефективне проведення digital-аудиту.

Практичне впровадження запропонованих інновацій у сфері digital-аудиту фінансової звітності сприяє не лише розвитку незалежного аудиту, а й формуванню організаційно-методичних положень шляхом створення відповідних алгоритмів та порядків для аналізу big data в системі digital-аудиту компаній. Практична спрямованість ключових наукових результатів дослідження, теоретичних положень і висновків підтверджується документами про їх впровадження. Теоретичні та методологічні положення дисертації, перетворені у конкретні методики та рекомендації, можуть послужити науковою основою та методичним підґрунтям для компаній, які проходять обов'язковий аудит відповідно до законодавства або за власною ініціативою, а також для аудиторських фірм.

Загалом, результати дослідження впроваджено в діяльність дев'яти компаній:

1. ТОВ «ТРЕЙД-ІН МОТОРС» (довідка № 2023/1 від 27 грудня 2023 р.).
2. ТОВ «ВсДизель» (довідка № 2246 від 25 січня 2024 р.).
3. ТОВ «Пульсар Експо Україна» (довідка № 15 від 26 лютого 2024 р.).

4. ФГ «СФГ «Ельдорадо» (довідка № 10 від 20 січня 2024 р.).
5. ТОВ «АПК-Сервіс» (довідка № 12 від 23 січня 2024 р.).
6. ТОВ «УДЕН-УКРАЇНА» (довідка № 23/36 від 26 січня 2024 р.).
7. ТОВ «ТРЕЙД-ІН МОТОРС» (довідка № 2024/2 від 6 лютого 2024 р.).
8. ТОВ «Система ЛТД» (довідка № 1 від 26 лютого 2024 р.).
9. ПрАТ «КАТП «АГРОБУДАВТОСЕРВІС» (довідка № 53785 від 7 лютого 2024 р.).

Теоретична орієнтація та практичне значення отриманих результатів наукових досліджень свідчать про доцільність їх подальшого використання у практиці незалежного аудиту та в освітньому процесі.

Основні положення й тези дисертації були викладені та обговорені на науково-практичних конференціях.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

За результатами дослідження опубліковано 8 наукових праць, з них: 1 – колективна закордонна монографія, 4 – у наукових фахових виданнях України, 3 – у збірниках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списків використаних джерел для трьох розділів, висновків та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 208 сторінки, з них 148 сторінок – основний текст (6,9 друкованих аркушів), 20 таблиць, 11 рисунків, 8 додатків, списку використаних джерел із 126 найменувань.

Подані публікації відтворюють головний зміст дисертації та досягнуті автором наукові висновки. Хронологічна послідовність публікацій у наукових виданнях підтверджує послідовність проведення дослідження та оприлюднення основних положень для публічного обговорення.

Обсяг та зміст опублікованих наукових робіт відповідають вимогам для оприлюднення результатів дисертаційних досліджень з метою отримання

наукового ступеня доктора філософії, що надає автору, Бондаренку К.С., можливість для публічного захисту дисертації. Ці публікації повністю відображають основні результати дослідження, проведеного у рамках дисертаційної роботи.

Оцінка мови, стилю та оформлення дисертації

Застосована у роботі наукова термінологія є загальновизнаною, стиль викладення результатів теоретичних і практичних досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їх сприйняття та використання.

Основні зауваження та дискусійні питання

Позитивно оцінюючи рівень дисертаційної роботи та її значення для розвитку теорії і практики аналізу big data в системі digital-аудиту компанії, вважаємо за необхідне звернути увагу на наявність певних недоліків та дискусійних положень:

1. В дисертаційній роботі використовується неуніфікована термінологія для описання поняття «аудиторський звіт». Зокрема на сторінках 27, 116 та 132 було б доречно уніфікувати використання визначення «аудиторський звіт», що спрямовано на однозначність сприйняття інформації фахівцями з інших галузей.

2. На рис. 3.2. (сторінка 133) автором визначено фактори впливу на доцільність проведення digital-аудиту. Було б доречно додатково визначити вагомість детермінант доцільності проведення digital-аудиту компанії, що сприятиме кращому розумінню їх значущості.

3. В розділі 3 «Аналіз big data в забезпеченні ефективності digital-аудиту компанії» доцільно було б розрахувати економічний ефект від переходу аудиторської фірми на методологію digital-аудиту. Наданий результат отриманого економічного ефекту дозволив би краще розкрити результат впровадження окремої методології для digital-аудиту.

4. В параграфі 3.2 «Аудиторська оцінка результатів аналізу big data» наведено інформацію про зміни в Міжнародному стандарті аудит 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення». Додатково до викладеного матеріалу, було б доречно навести порівняльну таблицю зі змінами у вказаному стандарті.

Разом з тим, вказані зауваження і дискусійні положення не зменшують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної, практичної значущості та, загалом, дисертації Бондаренка К.С. Більшість із них мають дискусійний чи рекомендаційний характер і підкреслюють актуальність, складність та комплексність обраної теми дослідження.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Аналіз дисертації та наукових публікацій Бондаренка Костянтина Сергійовича, у яких висвітлені основні наукові результати, не дає підстав констатувати допущення здобувачем порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації).

Положення дисертації не містять текстових запозичень інших авторів без посилань на відповідні джерела.

Відповідність дисертації вимогам, що пред'являються до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація Бондаренка Костянтина Сергійовича на тему «Аналіз big data в системі digital-аудиту компанії» є завершеною науковою роботою, що містить нові обґрунтовані наукові результати. Робота за змістом відповідає темі дисертації та встановленим вимогам відповідно до «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Загальний висновок

Зважаючи на актуальність проблематики та результати проведеного дослідження, вважаємо тему дисертаційної роботи належним чином розкритою, визначену мету досягнутою, поставлені завдання виконаними.

Основні положення та отримані результати дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені в опублікованих наукових працях здобувача.

Дисертаційна робота Бондаренка Костянтина Сергійовича на тему «Аналіз big data в системі digital-аудиту компанії», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 - «Облік і оподаткування», є завершеною працею, виконана на належному науковому рівні та повною мірою відповідає вимогам до «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12. січня 2022 року № 44, а її автор, Бондаренко Костянтин Сергійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування,
заступник директора навчально-наукового
інституту фінансів, економіки, управління
та права Національного університету
«Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка»

Свгенія КАРПЕНКО

03.05.24

В.о. ученого

А.В. Черв'як